

קצת על פרשת בשלח.

בתחילת הפרשה, אלוהים מדבר כאילו לעצמו "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה". יש לזכור שכפי שהערת לגבי פרשת "בא", כי המדבר הוא עוין מאוד למצריים: אין מצרי מסתובב כלל במדבר, מקום הקברים. ברצועת החוף של סיני כן היו מושבות מצריות, כולן מבוססות מחנות צבא¹. עבדים בורחים – בוודאי על הצבא לעוצרם! זהו "וראו מלחמה". על כן, דרך בני ישראל במדבר דווקא. וזה ההסבר גם להערת פרעה "עבוכים הם בארץ, סגר עליהם המדבר" – בלשונו היום: בני ישראל השתגעו לגמרי; שפוי לא מתנהג כך, לא הולך לשם.

"וּחִיזְקֹתִי אֶת לֵב פְּרַעֲה" "וְאֶכְבְּדָה בַּפְּרַעֲה". בשתי הפרשות הקודמות, אלוהי ישראל "מכביד את לב פרעה" – הדבר אינו מובן כלל בעברית. גם היום בהמון שפות, כאשר אומרים על מישהו שליבו כבד, הכוונה היא שהוא עצוב, וזה רק בעקבות מצריים. ברור שלא זה מה שה' מתכוון אליו. אבל בשפה ובדת המצרית המילים האלה הם איום מפורש בגזר דין מוות לחיי עולמים. אספר: כאשר מצרי נפטר, על פי דתו הוא מגיע למשפט לפני אוזיריס - האליל-מלך-עולם-המתים שלהם. וזה שואל את המצרי האם התנהג נכון על פי קוד ההתנהגות של מצרים². אלא שהשאלות ידועות והתשובות הנכונות כתובות על הדופן הפנימי של ארון המתים! הנפטר כאילו צריך רק לפקוח את עיניו³ והוא מוכן למבחן האליל. זה כמובן יודע שכל מצרי רמאי ובא לפניו עם "תשובות בית ספר" מוכנות, לכן הוא שוקל את ליבו, כאשר משקל הנגד הוא סמל קוד ההתנהגות הנכונה של מצרים⁴. אם לב הנפטר נמצא קל מהנוצה, הוא יכנס לעולם המתים; אם הלב כבד, אוזיריס זורק את הלב אל לוע מפלצת ימית-יבשתית אימתנית, והנפטר "מת ממש" – אין לו חיים לאחר המוות. אם כן, לב כבד מובן היטב לפרעה – וגם למשה ולכל הדור ההוא.

אלוהים מאיים... ולא מקיים במשך עשר המכות. באמת? אחרי שניתן זמן לתקן את דרכם, כי אז "וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם / בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: הַמִּצְרַיִם מֵתֵעִלִים מֵעַל פְּחַדֵיהֶם וּמִתְנַהֲגִים נֹגֵד דָּתָם כְּדֵי שִׁיכּוּלוֹ לַפְּגוּעַ בִּישְׂרָאֵל, כָּל סוֹס פְּרַעֲה, רִכְבוֹ וּפְרָשָׁיו – אֵל תֹּךְ הַיָּם", "וַיֵּשׁוּבוּ הַמִּים וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפְּרָשִׁים, לְכָל חֵיל פְּרַעֲה הַבָּאִים אַחֲרָיו בַּיָּם": הנה אלוהים – לא אוזיריס! – מעניש את פרעה ואת חילו במוות "הסופי" על פי דתם, בתוך מי הים. על פי דתו, אין עונש מוות גדול וקשה מזה למצרי. הנה כי כן, אלוהים אינו מדבר רק עברית – הוא מובן גם לכל העולם, כולל למכחישיו, אם אנחנו היום מבינים ויודעים מה ההקשר.

"כָּל סוֹס, רִכְבוֹ פְּרַעֲה וּפְרָשָׁיו וַחֲלָיו". מה חשוב להזכיר כאן סוסים? ובכן, אברהם אבינו לא ראה בילדותו לא גמל ולא סוס. רק כשהגיע למצרים, הוא ראה לראשונה גמל מבוית, ואחרי פרשת שרה אמנו פרעה נתן לו גמלים כדי שיסתלק מהר⁵. בין אברהם לבין משה רק מאות שנים בודדות: בזמן הזה, בממלכת מיתני⁶ הצליחו לביית סוס. צבא מיתני היה החזק והמהיר בעולם כולו במשך

¹ עד היום, רפיח ועזה. ערים אלה היו בהתחלה מחנות צבא מצריים ושימשו תחנות לינה בנסיעה ממצרים לכנען.

² זכרו: אוזיריס שואל "האם אי פעם גנבת?" והתשובה הנכונה צריכה להיות בסגנון "ככל יכולתי; חוץ מחזקים וחשובים ממני!" זו התנהגות מצרית מקובלת ונכונה: אין עניין של מוסר בדת זו כמו לשאר כל דתות העולם עד למתן תורה בהר סיני.

³ אחרי טכס "פתיחת הפה" במתואר בהערותי לפרשה הקודמת.

⁴ סמלו הכתוב הוא נוצה של בת יענה. לא מדובר כאן בפיזיקה, רק במטפיזיקה.

⁵ כך אליעזר יכול היה להפתיע, להפחיד ולהרשים את לבן כאשר בא אליו עם גמלים: מפלצות בעיני לבן.

⁶ היום צפון מזרח טורקיה, באזור אגס ואן.

כמעט 100 שנה, בזכות השימוש זה בסוסים. כמובן, כל העמים סביב קנו סוסים או למדו לביית אותם, אבל סוס יקר מאוד ולא שימושי כלל, חוץ משימוש דמוי רק"מ היום במלחמה. החריש נעשה בעזרת שור ולא סוס⁷; שוורים גם מכשו עגלות ומטענים גדולים⁸.

"רכב" ? מדובר בעגלות עשויות עץ מלא – גם הציר עץ. כדי למנוע שריפה וכדי להקל על החיכוך, היו מורחים כל הזמן שומן על הציר. עוד לא המציאו קפיצים כמובן, אז רצפת עגלה מלחמתית היתה עשויה יריעת עור, כדי להקל על טלטלות הנסיעה ולהעניק קצת גמישות לנוסעים⁹. המצרים היו הראשונים שהמציאו גלגל עשוי חישוק וחישורים ברכבי המלחמה: כל שאר הרכבים השתמשו בגלגלים כבדים מעץ מלא. לזכור: לא היתה רצועת מתכת המגינה על הגלגל מפני שחיקה – תחלופת הגלגלים היתה תכופה (ניתן לראות דגם נכון בלטרון).

"ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים". בזמן הזה, צבא רגיל של עיר-ממלכה מנה כמה עשרות חיילים. מאות שנים מאוחר יותר, ספרטה מנעה פלישה פרסית אל יוון בעזרת 300 חיילים בלבד¹⁰. גם לדוד המלך היו 60 גיבורים בלבד. "שש מאות בחור" הוא צבא ענק לגבי התקופה!

"בת ה' לכם בערב – בשר לאכול, ולחם בבוקר לשובע" – ואיפה מצאו כל העץ לבישול, לחימום ולעבודת אוהל מועד? אין לי פתרון, כי הרי בהגדרה אין במדבר מספיק עצים כדי לאפשר בישול יומי לשש מאות אלף משפחות.

"זכור את אשר עשה לך עמלק" – הגענו בשעה טובה לתרבות כלל עולמית של מסחר, של שוק פחות או יותר חופשי, בה כבר אין אויבים: קיימים יריבים, איתם כדאי לדבר כדי לפתור בעיה או סיכסוך. יריב אינו אויב! עוינות ויריבות הן תפיסות עולם שונות לחלוטין. יריב אינו מתכוון, אינו מצהיר שרצונו לחסל את יריבו ואינו מתכוון לכך – אויב, כן. הבדל מסוכן, כאשר טועים לשכוח.

אלא שעדיין מדינות או קהילות חושבות במונחים של "אויב" ו"ניצול" כי נפשית, מצב של מסחר בין יריבים עוד לא הופנם בדעתן, בהתנהגותן. על כן, קיבלנו את מצוות זכירת עמלק: עלינו לזכור שחיים על פני כדור הארץ אנשים ששוב חונכו בתרבויות בהן קיימים אויבים שחובה לנצלם או לחסלם, בהן אין יריבים. כאשר נתקלים בתרבות של אויב, שגיעה נוראה היא לנסות לפתח משא ומתן, דו-שיח או חתירה להסכם. מונחים אלה לחלוטין זרים, לא מובנים, בתרבות של עוינות.

מה כן נכון בתרבות עוינת כזו¹¹? הפתרון המוכתב מפי עליון אומר שבסימן הראשון של תוקפנות מתרבות "אויב", צריך לזכור, להפנים ולפעול באותם מושגים המובנים לתרבות זו: למגר ולחסל. כל פעולה אחרת היא למעשה התאבדות. נכון הוא שלמעשה מי שחי בתרבות מתקדמת של צרכנות, של שוק חופשי, מתפתה לשכוח שקיימות תרבויות אחרות – לכן, חשוב לו גם לזכור שלא כולם חושבים כמוהו.

⁷ השימוש בסוסים התרחב למשיכת עגלות ומחרשות רק לפני כתשע מאות שנים, כאשר המציאו באנגליה קולר קשיח הנשען על עצמות הכתפיים של הסוס ולא על צווארו.

⁸ זכרו שבזמן דוד המלך ארון הקודש מועלה מפלשת לירושלים על גבי עגלת שוורים. גם בחווה בהרי מזרח צרפת של ילדותי השתמשו בשוורים כדי למשוך עגלות חציר לאסם. טרקטור לא יכול היה לעלות לשם, וסוס בזבזני מדי: שור היה הפתרון הנכון אפילו בילדותי, לפני 60 שנה, אחרי מלחמת העולם השנייה!

⁹ אין כבישים סלולים בתקופה זו!

¹⁰ לזכור, כולם מתו בקרב, לבד החייל היווני האחרון, שרץ ממרתון לאתונה לספר על הניצחון.

¹¹ בימינו הם "פלסטינאים" ותומכיהם: הממסד האיראני, הממסד הטורקי, ורוב המדינות בהן שולטים מוסלמים. אגב כך, גם חברות קומוניסטיות או דידקטוריות נוטות לחשוב במונחים של "אויב".

עכשיו גם קצת על ההפטרה, סיפור דבורה הנביאה.

"ויזעק סיסרא את כל רכבו תשע מאות רכב ברזל ואת כל העם אשר איתו מחרושת הגוים". אויבי ישראל התמקמו בעמק יזראל, מול ואדי ערה, למעשה כל איזור עפולה. כך הם ביתרו את ישראל לשניים, מנעו מסחר בין שבטי ישראל ומנעו עליה לרגל לירושלים.

וכאן חידוש נורא: "רכב ברזל"! כנראה שרק ציר הגלגלים והחישוקים היו עשויים ברזל, אלא שהדבר מעיד על התקדמות טכנולוגית עצומה, על כלכלה איתנה ומסועפת ועל עושר עצום: ברזל היה מיובא באוניות מיוון או מטורקיה – אין ברזל במזרח התיכון. אז, 900 צירים ו-1,800 חישוקי ברזל¹² או 1,800 צירים ו-3,600 חישוקי ברזל¹³? מיליארדי דולרים!

"משכת בהר תבור ולקחת עימך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני מנשה". למה לא להזעיק חיילים משאר השבטים? למה רק השבטים הקרובים מצד צפון? הרי בנימין מדרום יכל גם לעזור במלחמה, למשל בתנועת מלקחיים. אך כאמור, סיסרא וצבאו שכנו בעמק עם רכבים מתקדמים מאוד ומנעו כל מעבר. דבורה מציעה, וברק משתמש רק בחיילים הקרובים אליו, כנראה חייל אחד לפחות מכל משפחה, כי חיילים הם המון לגבי התקופה. מצד שני, מול רכבי ברזל צריכים הרבה מאוד חיל רגליים, כדי שמספר החיילים הפשוטים יקבע מראש את תוצאת הקרב, למרות העליונות הטכנולוגית של האויב.

היו ברוכים.

¹² שני גלגלים לרכב קרב מהיר, המכיל רק עגלון וחייל-קשת.

¹³ ארבעה גלגלים לרכב המאפשר נסיעה של שני לוחמים בנוסף לעגלון, אפשר שני קשתים או שני בעלי רומח.